

**OD PROCENE DO TVRDNJE – NAČIN IZRAŽAVANJA STAVOVA
VEŠTAKA PRI IZRADI SAOBRAĆAJNO-TEHNIČKOG VEŠTAČENJA**

**FROM ESTIMATION TO STATEMENT –WAYS OF EXPRESSING
ATTITUDES DURING TRAFFIC ACCIDENT ANALYSES**

Krsto LIPOVAC¹, dipl. inž; Miladin NEŠIĆ², dipl. inž.

Rezime: U radu je napravljen pokušaj usaglašavanja gradacije stavova veštaka, u skladu sa osnovama na kojima počivaju ovi stavovi, a sve u cilju što boljeg razumevanja veštaka i suda. Gradacija stavova veštaka bi trebalo da se vrši u zavisnosti od sadržaja i kvaliteta raspoloživih spisa, od nivoa objektivnih naučnih znanja u vreme analize nezgode, od nivoa znanja i iskustava veštaka da primeni što šira znanja pri analizi nezgode, od primenjene tehnologije u analizi nezgode i od veštine i iskustva veštaka da iz spisa izdvoji i vešto koristi relevantne informacije. Prikazana je petostepena skala izražavanja stavova veštaka: mislim, nalazim, tvrdim, pouzdano tvrdim i kategorički tvrdim. Očekuje se da ona unapredi postupak analize saobraćajnih nezgoda, a posebno da ujednači način izražavanja stavova veštaka i dopriene boljem razumevanju suda i veštaka.

KLJUČNE REČI: VEŠTAČENJE SAOBRAĆAJNE NEZGODE, VEŠTAK, GRADACIJA STAVOVA VEŠTAKA, SUDSKI POSTUPAK, PETOSTEPENA SKALA.

Abstract: In this paper we tried to harmonize gradation of the opinion of experts, having in mind the basis those opinions are built on, and all that in order to understand an expert and the Court better. The gradation of the expert's opinions should be done depending on the content and quality of documents available, the level of objective scientific knowledge at the time the accident had happened, the level of knowledge and experience of the expert to employ wide range of knowledge while analysing the accident, the technology used to analyse the accident and the skill and experience of the expert to choose and use wisely relevant information from the documents. Five-level scale of the way experts express themselves, is shown: I think, I find, I claim, I insist and I strongly insist. It is expected that the scale should improve the process of analysing traffic accidents, specially to even the way experts express their opinion and to contribute to the better understanding of the Court and the experts.

KEY WORDS: TRAFFIC ACCIDENT EXPERTISE, GRADATION OF THE EXPERTS OPINION, THE PROCESS IN THE COURT, FIVE-LEVEL SCALE

¹ dr Krsto Lipovac, dipl. inž. saobraćaja, redovni profesor, Kriminalističko-polička akademija, Saobraćajni fakultet Univerziteta u Beogradu, K.Lipovac@gmail.com

² mr Miladin Nešić, dipl. inž. saobraćaja, asistent, Kriminalističko-polička akademija, Zemun, MiladinNesic@gmail.com

1. UVOD

Iz zakonske definicije opšteg pojma veštačenja: *Veštačenje se određuje kad za utvrđivanje ili ocenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje od lica koje raspolaze potrebnim stručnim znanjem*,³ eksplisitno proističe potreba da se u sudskom postupku važne činjenice *utvrde* ili, u najmanju ruku, *ocene*. Nesporno je da se za tu svrhu angažuje „*lice koje raspolaze potrebnim stručnim znanjima*“ i ima i veština. Međutim, postavlja se pitanje šta se to podrazumeva pod terminima „*utvrditi*“ odnosno „*oceniti*“. Šta se zapravo očekuje od veštaka i šta veštak može da ponudi.

Prema ZKP-u⁴, traži se da „... veštak ... predmet veštačenja brižljivo razmotri, da tačno navede sve što zapazi i nađe i da svoje mišljenje iznese nepristrasno i u skladu sa pravilima nauke ili veštine.“ Ovim se nagoveštava i da veštak treba da razdvoji ono što je *zapazio*, odnosno *našao* u sudskim spisima (*nalaz*), od onoga što se zaključuje i što on misli (*mišljenje*).

U opštem smislu veštačenje je „*dokazno sredstvo koje se sastoji u utvrđivanju važnih činjenica i davanju mišljenja o ovim činjenicama na osnovu stručnih znanja i veština veštaka*“⁵. Pritom, utvrđivanje važnih činjenica i davanje mišljenja vrši se, prvenstveno, na osnovu sudskog spisa, a primenom stručnih znanja i veština veštaka.

Ono što će veštak moći da ponudi, zavisi od:

- sadržaja spisa,
- veština veštaka da u spisima pronađe i korektno protumači relevantne informacije,
- objektivnog, trenutnog stanja i dometa nauke i tehnike,
- obima i kvaliteta znanja veštaka (poznavanja nauke i struke) itd.

S obzirom na ove promenljive, neophodno je uspostaviti jasan i korekstan odnos veštaka i suda prema nalazu i mišljenju veštaka, a posebno prema njegovim najvažnijim sadržajima. To se može postići usaglašavanjem i prihvatanjem konvencije o različitim stavovima veštaka, a u zavisnosti od njihove "čvrstine".

³ čl. 126, ZKP

⁴ čl. 130, ZKP

⁵ Lipovac K., Predavanja na SF UBG

2. PONUDA

Veštak analizira elemente iz sudskega spisa, primenom stručnih znanja, veština i iskustva i, na osnovu toga, zauzima odgovarajuće stavove. Iz ovoga sledi da će ti stavovi u prvom redu zavisiti od količine i pouzdanosti podataka koje spis nudi (u specijalnom slučaju u kome spis sadrži samo izjave učesnika odnosno svedoka, stavovi veštaka će imati najmanju čvrstinu), posedovanja veštine da „u sudskega spisa, otkrije važne elemente i da ih, na pravi način izloži⁶“, odgovarajućih (ili nesumnjivih)⁶ stručnih znanja i iskustva da se sprovede prostorno vremenska analiza (izračunavanjem brzine vozila u trenutku preduzetog kočenja na osnovu dužine i izgleda tragova kočenja i pneumatika, tehničkog stanja kočionog sistema vozila i karakteristika podloge, veštak će moći da tvrdi da je brzina bila u određenim granicama) i sposobnosti „... veštaka da shvati vezu (zakonitosti nastanka) između saobraćajne nezgode i njenih posledica, ...⁶“, odnosno da se prepozna uzročno posledična veza između saobraćajnog okruženja, nađenih elemenata analize i ponašanja učesnika (otvara se mogućnost da različiti veštaci imaju drugačije mišljenje o toj uzročno posledičnoj vezi, na osnovu istih polaznih elemenata). Opisana zavisnost stavova veštaka od promenljivih kao što su: sadržaj spisa, stručna znanja, veština i iskustvo, znači i mogućnost promena istih u zavisnosti od varijacija ovih promenljivih.

Sudska spisa se dopunjuje, izvode se novi dokazi, i to svakako može predstavljati osnov za promenu dotad izgrađenih stavova veštaka. Ovo posebno dolazi do izražaja ukoliko postoje manjkavosti u kvalitetu izvedenih dokaza, kao što su, na primer, greške kod vršenja uviđaja i izrade uviđajne dokumentacije. Recimo, u fotodokumentaciji se ne vidi krivina u zoni mesta nezgode, niti je ona ucrtana sa dovoljnom tačnošću u grafičkim prilozima uviđajne dokumentacije, pa se tek u kasnijim fazama obrade predmeta javlja potreba za utvrđivanjem dužine preglednosti eksperimentom na mestu nezgode, odnosno merenjem parametara krivine radi dolaženja do podataka o preglednosti. Nakon utvrđene dužine preglednosti stav veštaka može biti značajno promenjen.

Stručna znanja veštaka, veština i iskustvo su promenljive koje se svakako menjaju vremenom. Institucionalno stečena znanja veštaka obezbeđuju samo neophodan minimum, i vremenom se mogu degradirati (ako se ne primenjuju), ostati na istom nivou (ako se šablonski primenjuju) ili unaprediti (ako postoji interesovanje veštaka za stručnim usavršavanjem), ali najviše do granica naučnih dostignuća.

Novostečena stručna znanja veštaka, bez obzira na to da li su ona u naučnošći široko poznata ili predstavljaju nova dostignuća, takođe mogu značajno da utiču na promenu stava veštaka.

⁶ Lipovac, K. (2000) Veštačenje u svetu kvalifikacije i kvantifikacije propusta kod saobraćajnih nezgoda, Vještak br. 1, godina 1., Časopis udruženja sudskega vještaka Republike Srbije, str. 31-39.

Recimo, strukturalno ponašanje vozila u sudaru pri većim sudarnim brzinama, odnosno dubinama deformacije je u ovom trenutku razvoja nauke nedovoljno istraženo (što za ponašanje vozila pri manjim sudarnim brzinama nije slučaj) pa bi objavljivanje rezultata novih istraživanja moglo da utiče na promenu već izračunate brzine vozila, a time i na prethodno opredeljeni stav veštaka.

Međutim, treba uzeti u obzir i da različiti veštaci poseduju različita stručna znanja, veštine i iskustva i da postoje okolnosti u kojima bi iz istog spisa, u analizi koristili različite polazne podatke, sproveli različite analize i time izgradili i različite stavove, ili koristili iste polazne podatke, ali sproveli različite analize, ili sproveli analize na isti način, a ipak izgradili različite stavove o, recimo propustima učesnika nezgode. Tako se može očekivati da bi, prilikom izračunavanja sudarne brzine vozila, jedan veštak izabrao jedan od metoda izračunavanja izgubljene brzine vozila u sudaru na osnovu deformacija dok bi drugi izabrao metod analize trajektorija pre i posle sudara, ili bi čak veštaci odabrali samo različite metode za izračunavanje brzine na osnovu deformacija pa bi, u svakom od navednih slučajeva, mogli da dobiju i različite rezultate, jer svaki od primenjenih metoda ima svoje dobre i loše strane, odnosno neka ograničenja u primeni, pa su moguće i različite tačnosti u dobijenim rezultatima.

Ovakve razlike bi trebalo smanjivati i prevazilaziti sveobuhvatnom primenom različitih metoda i postupaka, a zatim uporednom analizom rezultata i sveobuhvatnom, uporednom analizom svih informacija iz spisa.

Najčvršći stavovi veštaka moći će da se izgrade ukoliko sudski spis sadrži sve potrebne elemente za analizu (podrazumeva se da je uviđaj urađen besprekorno), i ako je veštak u mogućnosti da primeni veštinu i sva potrebna znanja, posebno ako se radi o analizama koje se zasnivaju na opštim i nepromenjivim naučnim činjenicama.

3. GRADACIJA STAVOVA VEŠTAKA

Imajući u vidu napred iznesenu analizu, formirana je petostepena skala izražavanja stavova veštaka, od najslabijih do najjačih, i definisan način izražavanja za svaki od njih.

To su⁶:

1. MISLIM (MIŠLJENJA SAM),
2. NALAZIM (NAŠAO SAM),
3. TVRDIM (UTVRDIO SAM),
4. POUZDANO TVRDIM (POUZDANO SAM UTVRDIO), i
5. KATEGORIČKI TVRDIM.

- MISLIM -

Odrednica *mislīm* predstavlja najslabije izgrađene stavove veštaka. Najčešće se koristi kada veštak zaključuje o nečemu na osnovu svojih nalaza, na osnovu osnovnih saobraćajnih načela, na osnovu stručnih znanja ili na osnovu ličnog stava o određenoj situaciji. Formom *mislīm* (*mišljenja sam*), veštak bi trebalo da saopštava i mogućnost promene svoga mišljenja, odnosno mogućnost da bi drugi veštak mogao imati drugačije mišljenje, pri istom nalazu.

Moguće je i da se analize i nalazi različitih veštaka poklapaju, ali da se razlikuju u mišljenju. Recimo, u analizi se izračuna da bi vozač imao tehničku mogućnost da zaustavi svoje vozilo do prepreke i izbegne SN, reagovanjem na isti način kao u nezgodi (kočenjem) da je svoje vozilo vozio brzinom manjom od određene. Međutim, veštaci se ne slažu oko toga da li je vozač imao razloga da u zoni mesta SN vozi brzinom manjom od izračunate.

Iako stav izražen kroz *mišljenje* za sud nije obavezujući, on je ipak značajan i sud će ga uvažiti sve dok se ne pojave razlozi protiv (ozbiljne primedbe stranaka ili suda, različito mišljenje drugog veštaka i sl.). U slučaju pojave drugačijeg mišljenja drugog veštaka najbolje je nesuglasice, odnosno razlike u mišljenju otkloniti usaglašavanjem veštaka.

Sudu je veoma važno da veštak kvalitetno obrazloži svoje mišljenje i tako ga bolje utemelji, odnosno pomogne суду да га цени као доказ. На пример, веštaci су утврдили да се пешак креће дуж коловоза пута у време неизгода и да је на месту неизгода постојала бекина ширине око 1,8 метара. Међутим, веštak саопштава да бекина, у зони места неизгода, због шиља и дубоких локви воде, нисе била подобна за кретање пешака, по његовом *mišljenju*. Овакво mišljenje може бити предмет преспитивања у суду.

Уколико веštak kvalitetno obrazloži своје mišljenje, суд ће га и прихватити. У suprotnom, суд може drugačije ценити ово mišljenje. Naime, ocenjivanje ове okolnosti nije jednostavno, nije jednoznačno и увек исто, nije само предмет saobraćajne струке, зависи од конкретне ситуације итд. Zato je korektno za ovaj stav veštaka koristiti blaži izraz, kao što je "*mislīm*", odnosno "*mišljenja sam*".

- NALAZIM -

Ukoliko je do stava доšao на основу одабраних полазних елемената из списа, применом несумњивих струčних знакоа и вештина, веštak bi trebalo да користи odrednicu *nalazim* (*na osnovu tih i tih elemenata iz spisa, našao sam*). Jedno od значајнијих обележја ovako izraženog stava veštaka јесте да bi i svaki drugi веštak trebalo да дође до истог става, ако у својој анализи крене од истих полазних елемената.

Međutim, postoji mogućnost da drugi veštak krene od nekih drugih polaznih elemenata (u istim spisima) i dobije različite rezultate - *nalaze*. Na primer, ako je prvi veštak odredio brzinu vozila na osnovu tragova kočenja vozila, ali drugi veštak posumnja da ovi tragovi pripadaju vozilu okrivljenog, pa brzinu izračunava na osnovu odbačaja pešaka i putanja pre i posle sudara, *nalazi* ova dva veštaka se mogu razlikovati.

Postoji i mogućnost da se, u međuvremenu, unaprede stručna znanja i veština veštaka (kao posledica iskustva i stručnog usavršavanja) ili da nezgodu analizira drugi veštak, koji ima bolja stručna znanja i veština pa da dođe do drugačijih *nalaza*, na osnovu istog spisa (ali drugačijih polaznih elemenata koji se nalaze u spisima).

Imajući ovo u vidu, sledi da je uputno da se u primeni odrednice *nalazim* uvek navode i polazni osnov i metodi analize na osnovu kojih se stav izgrađuje. Doslednim korišćenjem ove forme izražavanja stavova ukazuje se na eventualnu mogućnost drugačijeg *nalaza*, ako se krene od drugih polaznih elemenata u spisima.

- TVRDIM -

U situacijama kada je veštak siguran da je u analizi, „iskoristio“ sve elemente iz spisa i detaljno ispitao sve mogućnosti na osnovu tih elemenata, koristi se odrednica *tvrdim* (*utvrdio sam*).

Ovim se zapravo ukazuje na činjenicu da bi svaki drugi veštak koji ima najsavremenija znanja i dobru veštinsku, na osnovu istog spisa sproveo istu takvu analizu i izgradio iste stavove. Jedina mogućnost drugačije analize postoji ukoliko bi se spisi promenili, odnosno dopunili novim elementima koji bi bili takvi da menjaju nalaze i tvrdnje.

Na primer, veštak je analizirao sve materijalne elemente iz spisa, razmotrio izjave učesnika nezgode i svedoka i doveo ih u vezu sa tragovima i tako pouzdano utvrdio poreklo, izgled i dužinu tragova kočenja vozila. Na osnovu toga i u skladu sa poznatim radijusom krivine, opredelio je kretanje vozila duž tragova kočenja i okolnost prelaska na levu polovinu kolovoza, i uveren je da bi i svaki drugi veštak na osnovu svih raspoloživih elemenata iz tog spisa, primenom savremenih stručnih znanja i veština došao do istih stavova. Međutim, analiza je sprovedena na osnovu radijusa krivine koji je izmeren na uviđaju primenom priručnog metoda. Merenje krivine od strane stručnog lica (za oblast geodezije ili saobraćaja) bi moglo da otkrije nešto drugačiji radius od onoga koji već postoji u spisu, pa bi to moglo da bude od značajnog uticaja na okolnost prelaska na levu polovinu kolovoza odnosno tok analize i izgrađene stavove veštaka.

Zato je i kod korišćenja ove odrednice važno navesti da je stav izgrađen na osnovu analize svih postojećih elemenata iz spisa (raspoloživih u datom trenutku), čak ih i pojedinačno navesti, kao i metode korišćene u analizi. Formom *tvrdim* se sudu sugeriše da veštak iznesene stavove neće menjati ukoliko se ne izvedu neki novi, značajni dokazi, kao i da je bespredmetno određivati drugo veštačenje sa ovim elementima iz spisa. Čak se sugeriše i da bi usaglašavanje mišljenja sa drugačijom analizom (analizom drugog veštaka) bilo praktično nemoguće, osim ako je drugačiji stav drugog veštaka baziran na nekim novim polaznim elementima.

- POUZDANO TVRDIM -

Retke su situacije kada je veštak potpuno uveren da nikakvi novi dokazi koje bi sud mogao da izvede ne mogu da izmene već izgrađeni stav. Ako je veštak kritički analizirao sve polazne elemente iz spisa i otklonio svaku eventualnu sumnju u kvalitet uviđaja i verodostojnost tragova, predmeta i drugih okolnosti vezanih za saobraćajnu nezgodu, i u analizi primenio najsavremenija dostignuća struke i nauke, i dobru veštinu, onda će on moći da upotrebi odrednicu *pouzdano tvrdim* (*pouzdano sam utvrdio*).

Prilikom upotrebe ove odrednice sudu se saopštava da se u spisima nalazi dovoljno elemenata za utvrđivanje nekog stava i da nema potrebe da izvodi nove dokaze, jer to neće uticati na stavove veštaka. Jedino što može uticati na promenu stava veštaka vezano je za razvoj saznanja u struci i nauci, i samo nove metode odnosno poboljšanja postojećih metoda mogu da utiču na analizu i izgrađeni stav veštaka.

Ovo se može ilustrovati već navedenim primerom o izračunavanju brzine na osnovu deformacija vozila gde se može očekivati značajan napredak u struci i nauci kada je reč o velikim dubinama deformacije, odnosno velikim sudarnim brzinama.

Ovu odrednicu bi trebalo da koriste samo najiskusniji veštaci (koji se redovno stručno usavršavaju), u situacijama kada je uviđaj izvršen u skladu sa svim zahtevima struke i kada se u spisima nalazi dovoljno elemenata za analizu i dobijanje ovakvih stavova. Ipak, bilo bi korisno navesti da je ovakav stav (*pouzdano tvrdim*) opredeljen na osnovu svih elemenata iz spisa i trenutnog nivoa razvoja nauke.

- KATEGORIČKI TVRDIM -

Najčvršći stav koji će veštak da zauzme vezan je za apsolutnu nepromenljivost. Odrednica *kategorički tvrdim* naći će svoje mesto u izražavanju stavova veštaka u onim situacijama u kojima se očekuje da nikakvi novi dokazi, niti naučni razvoj mogu promeniti ovakav stav veštaka.

Recimo, veštak je na osnovu podataka iz uvidajne dokumentacije i izjava učesnika nezgode i svedoka kategorički utvrdio da tragovi kočenja pripadaju određenom vozilu i, uzimajući u obzir dužinu i izgled tragova kočenja, karakteristike podloge, karakteristike kočionog sistema vozila, stanje pneumatika, opterećenje vozila i načina kretanja vozila pre i u toku nezgode prema izjavi vozača i svedoka, izračunao brzinu kretanja u određenom rasponu.

U navedenoj situaciji mogu se steći takve okolnosti da se može očekivati da bi novi veštak postupio na isti način, i da nikakve nove činjenice iz spisa, nikakvi novi dokazi, nikakav naučni razvoj ne mogu promeniti ovakav stav veštaka. Ovakav stav se iznosi samo ako su u analizi primenjeni opšti i nepromenjivi naučni principi.

4. ZAKLJUČAK

Polazeći od, s jedne strane dužnosti veštaka da pažljivo analizira sudski spis, tačno iznese sve relevantne činjenice i zapažanja i da nalaz i mišljenje u skladu sa principima struke i nauke i svojim veštinama, i s druge strane mogućnosti da se važne okolnosti vezane za razjašnjavanje saobraćajne nezgode opredеле sa odgovarajućim stepenom pouzdanosti, proističe da se različite varijante stavova mogu klasifikovati u petostepenu skalu, a u zavisnosti od nivoa njihove nepromenljivosti.

Ova skala je graduirana na takav način da sukcesivno omogući veštacima da praktično izraze stavove koji variraju od najslabijih, koji se mogu izmeniti uzimanjem u obzir ili davanjem prioriteta nekim drugim elementima iz spisa, do najčvršćih, koji se ne mogu izmeniti nikakvim novim dokazima niti unapređenjem naučnih dostignuća. Ona će omogućiti i sudijama da bolje razumeju šta to veštak ima da saopšti, i na osnovu toga kvalitetnije ocene potrebu da izvode nove dokaze odnosno angažuju drugog veštaka.

Očekuje se da će korišćenje ovde predstavljene petostepene skale izražavanja stavova veštaka unaprediti analize saobraćajnih nezgoda koje se sprovode u sudskom postupku, jer će pomoći da se sud i veštaci bolje razumeju.

LITERATURA

1. Lipovac, K. (2000) Veštačenje u svetlu kvalifikacije i kvantifikacije propusta kod saobraćajnih nezgoda, Vještak br. 1, godina 1., Časopis udruženja sudske vještaka Republike Srpske, str. 31-39.
2. Lipovac K., Predavanja na Saobraćajnom fakultetu Univerziteta u Beogradu.
3. Zakon o krivičnom postupku, Službeni glasnik RS broj 46/06.

